

Læknaeiðurinn á stríðstímum

Stríð málur mannlífið í dökkum litum. Það dregur fram miskunnarlausa drætti veruleikans tengda ógn, ofbeldi og dauða. Nú á dögum eru bardagar sjaldnast háðir á afmörkuðum vígvelli, þeir fara fram inni í borgum á heimaslóðum fólks. Sprengjum er varpað á sjúkrahús og þeir sem flytja sjúka og særða eru skotmörk. Hin viðkvæmustu bera þyngstu byrðarnar. Konur, börn, aldraðir, fatlað fólk og sjúkir líða mestar þjáningar í stríði.

Við erum öll slegin ugg og óhug vegna þess sem nú er að gerast í Úkraínu. Mannleg hugsun nær vart tókum á hryllingi slíkra atburða. Simone Weil, franskur heimspekingur, segir að aðalhetja eða gerandi *Illionskviðu*, stríðskvæðis Hómers, sé ekki einhver kappanna á bardagavellinum. Aðalgerandi stríðsins sem skáldið lýsir er *valdið* sem af fullkomnu miskunnarleysi knýr hildarleikinn áfram, afmyndar sálir þeirra sem nálægt honum koma, og umbreytir flestum að endingu í dauða hluti. Ávallt þegar skynsemin hvíslar að mönnum að stíga mætti skref til friðar, ná sáttum, freistast annar hvor aðilinn til að halda blóðbaðinu áfram í þeirri tálsýn að nú megi ganga milli bols og höfuðs á andstæðingnum. Í raun er enginn sigurvegari nema valdið sem gerir mennina að strengjabrúðum sínum og sviptir þá mennsku sinni og lífi.¹

Þann 27. febrúar síðastliðinn skipaði Vladimir Pútín kjarnorkusveitum sínum í viðbragðsstöðu. Það minnti okkur óþyrmilega á að hætta af þeim átökum sem nú eru í Úkraínu ógnar í raun allri heimsbyggðinni. Í innsendri grein í *Lancet* 22. mars rekja höfundar hættuna á notkun kjarnorkuvopna í þeim átökum sem nú standa yfir og hvaða afleiðingar slíkt hefði. Þeir minna á að alltof oft hefur þar verið teflt á tæpasta vað og einungis heppni hefur forðað heiminum frá slíkri vá hingað til.² Læknar hafa ávallt tekið skýra afstöðu gegn stríði og litið á það sem verkefni sitt að styðja fólk á átakasvæðum og leggja sitt af mörkum til að fyrirbyggja stríð, eins og samtökin *Læknar án landamæra* og *Alþjóðasamtök lækna gegn kjarnorkuvá* bera með sér. Stríð snertir lækna með sérstökum hætti af þeirri einföldu ástæðu að það varðar köllun þeirra sem læknar. Edmund Pellegrino, læknir og heimspekingur, segir að tilgangur læknisfræðinnar spretti upp úr því sem

sé upprunalegra en hún sjálf, það er reynsla manneskjunnar af veikindum. Þörf hins veika fyrir líkn, lækningu, hjálp og heilun sé það sem geri læknisfræðina að því sem hún er. Hann bendir jafnframt á að einmitt þessi köllun eða tilgangur móti siðferði læknisfræðinnar.³ Umfjöllun Pellegrinos minnir okkur á að kjarni læknisfræðinnar er ekki einungis vísindaleg þekking á sjúkdómum. Kjarninn og tilgangurinn hverfist um að þjóna þeim holdi klæddu andlegu verum sem við nefnum manneskjur, í lífi og dauða. Stríð grefur undan öllu sem læknisfræðin stendur fyrir: það eyðir lífi, grefur undan heilsu og líðan, og vegur að sjálfri mennskunni. Stríð magnar mannlega berskjöldun og afhjúpar um leið betur en allt annað tilgang og köllun læknisfræðinnar: að bregðast við þörf þeirra sem eru veikir, þeirra sem þurfa líkn, lækningu, hjálp og heilun.

Í því ástandi sem nú ríkir í Úkraínu er mikilvægt að hið afmennskandi vald sem Weil lýsir nái ekki yfirhöndinni. Áhrifaríkasta leiðin til að hindra að svo verði er að leggjast á árar í þágu mennsku og friðar. Í Úkraínu búa 43 milljónir; fólk af öllum kynjum, veikt fólk, hraust fólk, fatlað fólk, aldrað fólk og börn. Þegar þetta er skrifað er talið að það séu að minnsta kosti þrjár milljónir Úkraínumanna á flótta, að mestum hluta konur og börn. Ljóst er að töluverður hópur flóttafólks kemur til Íslands. Áriðandi er að taka vel á móti þeim hópi sem og öllum þeim sem hingað leita á flótta undan stríði. Nú reynir á að læknar þekki köllun sína, og leggi sín lóð á vogarskálarnar til að græða sár þeirra sem sviptir hafa verið heimili og heilsu.

Læknisfræðin á rætur í mannúð, þar er kjarni hennar og þangað sækir hún styrk sinn.

Heimildir

1. Weil S. The Iliad or Poem of Force. Í Simone Weil - an Anthology, ritstj. Miles S. Grove Press, New York 1986: 162-96.
2. Helfand I, Lewis P, Haines A. Reducing the risks of nuclear war to humanity. *Lancet* 2022; 399: 1097-8.
3. Pellegrino ED. The Goals and Ends of Medicine: How Are They to Be Defined? Í *The Goals of Medicine: The Forgotten Issue in Health Care Reform*. Ritstj. Hanson MJ, Callahan D. Georgetown University Press, Washington DC 1999: 55-68.

Ástríður Stefánsdóttir

læknir og dósent í hagnýtri siðfræði Háskóla Íslands, deild heilsuefningar, íþróttá og tómstunda

astef@hi.is

Áriðandi er að taka vel á móti þeim hópi sem og öllum þeim sem hingað leita á flótta undan stríði. Nú reynir á að læknar þekki köllun sína, og leggi sín lóð á vogarskálarnar til að græða sár þeirra sem sviptir hafa verið heimili og heilsu.

The medical oath in the times of war

Ástríður Stefánsdóttir
Physician and Associate Professor in Applied Ethics University of Iceland, Faculty of Health Promotion, Sport and Leisure Studies

doi 10.17992/ibl.2022.04.683